

Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması

Özet Bulgular

Birincisi 2015’te ve ikincisi 2017’de yürütülmüş olan Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması’nın üçüncüsü 2020 yılının Kasım-Aralık aylarında tamamlandı. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi, 16 Nisan 2017 Referandumu ve 24 Haziran 2018 Genel Seçimleri gibi tarihsel kırılmalarla kesişen Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması, 2020 yılında da Koronavirüs salgınının yaşamlarımıza damgasını vurduğu bir dönemde gerçekleştirildi. Siyasal, ekonomik ve sosyal dalgalanmaların bu boyutta olduğu bir zamanda Araştırma, Türkiye’de vatandaşlar olarak birbirimize ve siyasete nasıl baktığımıza dair detaylı bir resim çiziyor.

Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması’nın saha çalışması, Türkiye’de Koronavirüs salgınının yeniden yükseldiği ve çok sayıda kısıtlamanın olduğu bir dönemde yapıldı. Türkiye seçmen nüfusunu temsil eden 4006 kişiyle, çok aşamalı katmanlı örneklem yöntemi kullanılarak seçilen 29 ilde 500 örneklem noktasında, Koronavirüs tedbirlerine uygun olarak yüz yüze görüşmelerle tamamlanan bu çalışma, yöntem olarak en kapsamlı saha çalışmalarından biri. Bu kadar büyük bir örneklemle ve bu kadar yaygın bir coğrafyada yürütülmesi de araştırma sonuçlarının güvenilirliği ve geçerliliğine katkıda bulunuyor.

Çalışma, siyasal kutuplaşmanın şu andaki durumunun bir betimlemesini yapmanın ötesinde, birlikte yaşamamızı engelleyen ve demokrasimizi kırılğan hale getiren bu olgunun önüne geçilmesine yönelik bir müdahale programının, Türkiye’de Kutuplaşmayı Azaltmaya Yönelik Stratejiler ve Araçlar Projesi’nin (TurkuazLab.org) de önemli girdilerinden birini oluşturuyor. Marshall Fonu (GMF), İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (BİLGİ-Göç) işbirliği ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı’nın (SIDA) finansal desteği ile yürütülen projenin araştırma bulgularından yararlanarak geliştirilecek olan kutuplaşmayı azaltmaya yönelik araçlar da yakında kamuoyuna açıklanacak.

Araştırmanın bulgularını kısaca özetleyecek olursak:

Her Parti Taraftarının Kendisine Ait Bir “Diğer” Parti Taraftarı Var!

Araştırmamıza katılanların %34’ü kendilerini AK Parti taraftarlarına, %22’si CHP taraftarlarına, %11’i MHP, %9’u HDP ve %9’u da İYİ Parti taraftarlarına “yakın” buluyorlar. En uzak hissedilen siyasi parti taraftarları söz konusu olduğunda, HDP taraftarlarına kendisini uzak hissedenenlerin oranı %40’ken; bu partiyi %23 ile AK Parti taraftarları ve %14 ile CHP taraftarları izliyor. MHP taraftarlarına kendisini uzak hissedenenlerin oranıysa %8.

Daha önce yürütülen araştırma sonuçlarına baktığımızda da HDP taraftarlarının “en uzak hissedilen” taraftarlar sıralamasında birinci olduğunu görüyoruz. Ancak bu oran 2015 yılında %55, 2017’de %53’ken, 2020 yılında %40 olmuş. Bu düşüşün nedenlerinin daha detaylı araştırılması gerekse de ilk

bakışta ülkenin siyasal ikliminin HDP'yi ve HDP taraftarlarını görünmez kılmasının etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan AK Parti taraftarlarını “diğeri” olarak görenlerin oranında 5 yüzdilik puanlık bir düşüş olurken, CHP taraftarları için bu oran 6 puan artmış. Diğer iki parti taraftarları için kayda değer bir değişim gözlemlenmiyor. 2015 ve 2017 yılları arasında gözlemlenmeyen değişimin 2020’de görülmüş olması, ülkedeki siyasal ortamın bu dönemde daha etkili olduğu sonucunu çıkarmamıza yol açıyor.

Parti taraftarları arasındaki ilişkiye baktığımızda, her partinin taraftarının kendisine ait bir “diğer” parti taraftarı olduğu ortaya çıkıyor, bu açıdan siyasal kutuplaşmanın yalnızca bir tek parti taraftarları için geçerli olmadığını, bütün parti taraftarları arasında gözlemlendiğini söyleyebiliyoruz. AK Parti taraftarları için HDP ve CHP taraftarları, CHP taraftarları için AK Parti ve HDP taraftarları, HDP taraftarları için AK Parti ve MHP taraftarları, İYİ Parti taraftarları için AK Parti ve HDP taraftarları ve MHP taraftarları için HDP ve CHP taraftarları en uzak hissedilen siyasi parti taraftarlarını oluşturuyor.

Duygusal Siyasal Kutuplaşmanın Üç Ayağı: Sosyal Mesafe, Ahlaki Üstünlük ve Siyasal Hoşgörüsüzlük

Araştırmanın odaklandığı duygusal siyasal kutuplaşma açısından da üzerinde durulması gereken bazı sonuçları var. Araştırma ekibi, farklı parti taraftarlarının birbirinden hoşlanmaması ve diğerine karşı duygusal mesafe hissetmesi olarak tanımladığı duygusal siyasal kutuplaşmayı üç kriter üzerinden değerlendiriyor: Parti taraftarları arasında sosyal mesafe, parti taraftarlarının duydukları ahlaki üstünlük ve diğer parti taraftarlarına karşı siyasal hoşgörüsüzlük. Birbiriyle doğrudan ilişkili bu üç kriter, duygusal siyasal kutuplaşmanın üç ayağını oluşturuyor.

Öncelikle, Koronavirüs salgını bağlamında olumlu bir anlam taşımaya başlayan sosyal mesafe kavramının aslında insanların farklı gruplardan kişilerle birlikte yaşamama arzusunu gösterdiği ve olumsuz bir kavram olduğunu hatırlamamız gerekiyor. ABD’li sosyolog Emory S. Bogardus tarafından 1925 yılında geliştirilen bu ölçek çok uzun zamandır farklı grupların diğer bir gruptan uzak durma isteğini gösteren bir kriter olarak kullanılmış. Sonuçlara baktığımızda, görüşülen kişilerin;

- %75’inin çocuğunun “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının çocuğuyla evlenmesini istemediğini;
- %72’sinin “en uzak” hissettikleri partinin taraftarlarıyla iş yapmak istemediğini görüyoruz.
- %67’sinin çocuklarının “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının çocuklarıyla oynamasını istemediğini;
- %61’inin “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarıyla komşu olmak istemediğini belirttiğini görüyoruz.

Bu yüksek oranlar, ülkemizde birlikte yaşama arzusunun düşük olduğunu bize gösteriyor.

Duygusal siyasal kutuplaşmada kullanılan bir diğer kriter de parti taraftarlarının diğer parti taraftarlarına karşı bir “ahlaki” üstünlük duygusu taşımaları. Bir kişinin kendisini ait hissettiği

grubun üyelerinin, diğer grup üyelerine kıyasla ahlaken üstün olduğu algısı, siyasal kutuplaşmanın hem bir göstergesi hem de bir sonucu. Araştırma çalışmasına göre:

- Siyasi parti taraftarları vatansever (%87), ülkenin yararına çalışan (%86), onurlu (%85), açık fikirli (%84), zeki (%83) ve cömert (%80) gibi olumlu sıfatları kendi partilerinin taraftarlarına;
- İkiyüzlü (%86), bencil (%85), kibirli (%82), zalim (%79), ülkeye tehdit oluşturan (%78) ve bağınaz (%77) sıfatlarını ise diğer parti taraftarlarına uygun görüyorlar.

Anket sırasında görüşülen kişilere bu sıfatlar için “hiçbirine uygun değil” ya da “her ikisine de uygun” yanıtı verme olanağı sağlanmasına karşın, çok az kişinin bu yönde tercih kullanması da üzerinde durulması gereken bir konu.

Bireylerin kendilerine hak olarak gördükleri bazı özgürlüklere “diğer” parti taraftarlarının erişememesini onaylamaları; duygusal siyasal kutuplaşmanın nasıl “ötekileştirmeye” dönüşebileceğini gösteriyor. Bir kişinin diğerini siyasal parti tercihi nedeniyle kendisiyle “eşit” görmemesi; demokrasinin önündeki en önemli tehditlerden biri. Araştırma sonuçlarına göre, görüşülenlerin:

- %41’i “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının şehirde yürüyüş düzenlemesine;
- %37’si “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının basın açıklaması yapmasına;
- %37’si “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının toplantı düzenleyebilmesine;
- %35’i “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının kendi ihtiyaçlarına uygun eğitim alabilmesine;
- %34’ü “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının siyasal görevler için aday olabilmesine karşı çıkıyor.

Öte yandan “en uzak” hissettikleri parti taraftarlarının telefonlarının dinlenmesini onaylayanların oranının %48 olması; diğer parti taraftarlarına karşı siyasal hoşgörüsüzlüğün ne kadar yaygın olduğunu da ortaya koyuyor.

Siyasal Parti Tercihleriyle Kimlikler Örtüşüyor

Duygusal siyasal kutuplaşmanın en önemli nedenlerinden biri bireylerin kendilerini ait hissettikleri kimliklerle, siyasal parti tercihlerinin kesişmesi ve siyasal parti tercihinin bir üst kimlik haline dönüşmesi. Araştırma çalışması, Türkiye’de kimlikler ve parti taraftarları arasında bir örtüşmenin de olduğunu gösteriyor.

Bireylerin kendilerini ait hissettiği birden fazla kimlik grubu bulunabilir, kimliklerin nasıl edinildiğiyle aileden başlayıp medyaya kadar uzanan bir dizi toplumsallaşma aracının etkisiyle gerçekleşir. Ancak, hangi kimliğin ön plana çıkacağını anın siyasal ve toplumsal koşulları belirler. Araştırma çalışmasına göre görüşülen kişilerin %18’i için Türklük en önemli kimlik. Bunu %11 ile Atatürkçülük, %10 ile Muhafazakârlık, %10 ile eğitimlilik ve %10 ile de Kürtlük izliyor. Dindarlık (%8) ve Milliyetçilik (%8) görece daha düşük oranlarda belirtilmiş kimliklerken; Modernlik((%6), Ülkücülük (%3) ve Laiklik (%3) çok az sayıda kişi tarafından birincil kimlik olarak belirtilmiş.

Parti taraftarlarının hangi kimlikleri ön plana çıkardığına baktığımızda:

- AK Parti taraftarlarının Dindar insanlar ve Muhafazakârlar ile;
- MHP taraftarlarının Milliyetçiler ve Ülkücüler ile;
- İYİ Parti taraftarlarının Eğitimli insanlar ve Modern insanlar ile;
- CHP taraftarlarının Atatürkçüler, Laikler ve Aleviler ile;
- HDP taraftarlarının Kürtler ile kendilerini daha fazla özdeşleştirdiğini görüyoruz.

Parti taraftarlarının ait oldukları kimlik grubunun toplumda ne kadar “üstünlük” sahibi olduğu algıları da siyasi parti taraftarları arasındaki ilişkiyi belirleyen faktörler arasında.

- AK Parti ve MHP taraftarları genel olarak kendi gruplarının toplumda daha üstün bir konumda olduğu kanısına sahipler. Hükümetin kendi gruplarına daha fazla saygı gösterdiğini, son beş yılda kendi gruplarından insanların toplumda daha fazla saygı gördüklerini; diğer insanların o gruptaki insanlara özendiğini düşünüyorlar. Son beş yılda kendi gruplarından insanların maddi durumlarının iyileştiğini ve iş bulma olanaklarının arttığı görüşüne katılıyorlar.
- HDP taraftarları genel olarak en az üstünlük iddiasında bulunan grubu oluşturuyorlar. Sözünün dinlenmesi, toplumda saygı görme, maddi durumun ve iş bulma olanaklarının iyileşmesi gibi görüşlere katılanların oranı %15 civarında kalıyor. HDP taraftarlarının %53’ü kendi gruplarından insanların Türkiye’de güç sahibi olmadığına inanıyorlar.
- İYİ Parti taraftarları ve CHP taraftarları arasında da bazı konularda toplumsal üstünlük sahibi olduğuna inananların oranı %30 ile %40 arasında değişiyor. CHP’lilerin %36’sı kendi gruplarının toplumda güç sahibi olmadığı görüşünde.

Toplumsal üstünlük kadar, toplumsal dışlanma da siyasi parti kimliklerinin güçlenmesine olanak veren bir faktör. Araştırma çalışması, bazı kimlik gruplarının sistematik olarak ayrımcılık ve dışlanmayla karşı karşıya kaldıklarını ifade ettiklerini gösteriyor.

- HDP taraftarlarının %55’i iş başvurularında, %54’ü karakollarda, %50’si devlet dairelerinde, %40’ı üniversitelerde, %38’i hastanelerde, %38’i lüks mağazalarda ve %32’si sokakta “kötü” davranışla karşılaştıklarını söylüyorlar.
- CHP taraftarlarının görece daha fazla “kötü” davranışla karşılaştıklarını söyledikleri yerler, %22’yle iş başvuruları, %18 karakollar ve %17 devlet daireleri.
- İYİ Parti taraftarlarının %13’ü iş başvurularında diğer gruplara kıyasla kötü davranış gördüklerini düşünüyor.
- AK Parti ve MHP taraftarları arasında sayılan yerlerde diğer gruplara kıyasla kötü davranıldığını düşünenlerin oranı yok sayılacak kadar az.

Siyasal kutuplaşmanın kendisini gösterdiği alanlardan biri de ülkede tartışılan konularda görüşlerin siyasi parti aidiyetleri doğrultusunda oluşması, dolayısıyla tartışmaların konuların olumlu ya da olumsuz yönleri üzerinden değil; hangi parti liderliğinin desteklediğine/karşı çıktığına göre belirlenmesi. Şu anda kamuoyunda tartışılan birçok konuda bu tür bir partizan davranışın yaygın olduğunu görüyoruz.

- AK Partililerin %86'sı, MHP'lilerin %82'si Ayasofya Müzesi'nin camiye dönüştürülmesini destekliyor. Bu oran CHP taraftarları arasında %34.
- Kanal İstanbul'un yapılmasına destek verenlerin oranı AK Parti taraftarlarında %66, MHP taraftarları arasında %57. CHP, İYİ Parti ve HDP taraftarları arasında bu konuyu destekleyenlerin oranı %15'i geçmiyor.
- Anadili Türkçe olmayanların kendi anadillerinde eğitim alabilmelerini savunanların oranı HDP taraftarları arasında %91. Bu oran AK Parti, CHP ve İYİ Parti taraftarları arasında %30 civarındayken, MHP taraftarlarının %21'i bu görüşe destek veriyor.

Yaşanan siyasal/toplumsal gelişmelerin de farklı parti taraftarlarında farklı duygular uyandırdığını araştırma sonuçlarından öğrenmek mümkün.

- Otoyol ve köprüleri yapan firmalara gelir garantisi verilmesi CHP taraftarlarının %84'ü, İYİ Parti taraftarlarının %79'u ve HDP taraftarlarının %70'inde olumsuz duygular uyandırırken; bu oran AK Parti taraftarlarında %44 ve MHP taraftarlarında %39.
- Bazı belediye başkanlarının görevden alınıp yerine kayyum atanması söz konusu olduğunda, HDP'lilerin %90'ının bu konuda olumsuz duygulara sahip olduğunu görüyoruz. CHP taraftarları arasında %80 olan bu oran, İYİ Parti taraftarlarında %61. AK Parti taraftarlarının %27'si ve MHP taraftarlarının %20'si olumsuz duygulara sahip.
- CHP taraftarlarının %67'si, HDP'lilerin %61'i ve İYİ Partililerin %59'u Türkiye'nin Libya'daki askeri varlığından dolayı olumsuz duygular hissediyor. Bu oran AK Parti taraftarlarında %27 ve MHP taraftarlarında %19.
- Kemal Kılıçdaroğlu'nun "Adalet" yürüyüşü AK Parti (%65) ve MHP (%47) taraftarları arasında olumsuz duygulara yol açarken; diğer parti taraftarlarında ise çoğunlukla olumlu duygular hissedilmiş.
- Ekrem İmamoğlu'nun İstanbul Belediye Başkanı seçilmesi AK Parti (%67) ve MHP (%40) taraftarları arasında olumsuz duygulara yol açarken; diğer partilerde olumsuz duygunun yaygın olmadığını aksine olumlu duygular hissettiklerini belirtmişler.
- Türkiye'nin Karadeniz'de doğalgaz bulması genel olarak bütün siyasi parti taraftarları arasında olumlu duygulara yol açmış.

Araştırmaya katılanların %52'si geçmişe kıyasla Türkiye'de görüş ayrılıklarının arttığını, %42'siyse geçmişte de ülkemizde benzer oranda görüş farklılıkları olduğunu düşünüyor.

- AK Parti (%60) ve MHP (%61) taraftarları arasında Türkiye'de de geçmişte benzer görüş ayrılıkları olduğu görüşünün daha fazla kabul edildiğini görüyoruz.
- CHP (%70), HDP (%67) ve İYİ Parti (%65) taraftarlarıysa günümüzde görüş ayrılıklarının daha fazla olduğunu düşünüyor.

Ülkemizde görüş ayrılıklarına en fazla yol açan olaylarsa şu şekilde sıralanıyor. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi (%34), Kürt Sorunu (%32), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş (%30) ve Gezi Protestoları (%32).

Gerek Geleneksel Medyada, Gerekse de Sosyal Medyada Yankı Odaları ve Suskunluk Sarmalları Yaygın

Duygusal siyasal kutuplaşmanın en önemli belirleyicilerinden biri, bireylerin farklı bilgi kaynaklarından değil, sadece kendi görüşlerine yakın kaynaklardan bilgi edinmeleri böylelikle de “Yankı Odaları”nın oluşması. Öte yandan azınlıkta kalan görüş sahiplerinin görüşlerini belirtmekten çekinip susmaları nedeniyle farklı görüşlerin duyulmaması da “Suskunluk Sarmalları”nın oluşmasına yol açıyor. Farklı görüşlerle karşılaşmayan ve kendi görüşlerini dile getirmekten çekinen bireyler; tek tip bir dünya temsiline sahip oluyor ve bunun haricindeki görüşleri yanlış/sapkın olarak görme eğilimi gösteriyorlar.

- Görüşülen kişilerin %70’i yakın çevreleriyle siyasal konularda görüş birliğine sahip olduklarını ve %70’i de yakın çevreleriyle siyasal görüşleri nedeniyle ilişkilerinin bozulmadığını belirtiyor.
- Hassas bir konu olan “Hükümetin yargıyla ilgili uygulamaları” söz konusu olduğunda görüşülenlerin %50’si bu konuda aileyle yenilen bir akşam yemeğinde tartışmalara katılacağını söylüyor. Bu oran arkadaşlarla yenilen bir akşam yemeği söz konusu olduğunda da aynı.
- Bir mahalle toplantısında bu konu açıldığında tartışmaya katılacağını söyleyenlerin oranı %38, işyerinde/okulda bu konudaki tartışmaya katılacağını söyleyenlerin oranı %30.
- Facebook’ta (%22) ve Twitter’da (%19) bu konudaki tartışmaya katılacağını belirtenlerinin oranının düşük olması, sosyal medyada da “Suskunluk Sarmalları”nın varlığını gösteriyor.
- Görüşülen kişilerin %80’i partnerlerinin, ailelerinin ve yakın arkadaşlarının bu konuda kendileriyle aynı görüşe sahip olduğunu belirtiyor.
- İşyerindeki/okuldaki arkadaşlarının kendisiyle aynı görüşe sahip olduğunu söyleyenlerin oranı %45, komşularının (%46) ve Facebook’ta takip ettiklerinin de (%40) kendileriyle aynı görüşte olduğunu söyleyenlerin oranı yüksek.

Her ne kadar televizyon ve akıllı telefon, bireylerin siyasal konularda en sık bilgi aldıkları bilgi kanalları olsa da (sırasıyla %74 ve %69), arkadaşlarla konuşmalar da önde gelen bilgi kaynaklarından biri (%57). İnternetteki haber siteleri (%57), Facebook ve Twitter da (%36) önde gelen bilgi kaynakları arasında. Gazeteler ve radyo ise haber kaynağı olarak önemini yitirmiş benziyor.

Yankı Odaları olgusunun en önemli göstergelerinden biri, farklı parti taraflarının haber alma kaynaklarının farklılaşması. Araştırma çalışması da bunu doğrulayan bazı bulgular sunuyor:

- AK Parti taraftarları daha sık Kanal 7, A Haber ve ATV Ana haber programlarını;
- CHP taraftarları FOX TV ve Halk TV’yi;
- MHP taraftarları TRT1’i diğer kanallara ve diğer parti taraftarlarına kıyasla daha sık seyrettiklerini belirtiyorlar.

Farklı haber kaynaklarından yararlanılması, bireylerin kendi izlediklerinin daha “tarafsız” olduğu algısına sahip olmalarına yol açıyor.

- AK Parti ve MHP taraftarları ATV, A Haber, TRT1 ve Sabah ve Hürriyet'in;
- CHP taraftarları Cumhuriyet, Sözcü ve Halk TV'nin;
- HDP taraftarları Halk TV ve FOX TV'nin tarafsız haber kanalları olduğu kanısına sahipler.

Sadece bireylerin kendi görüşlerinin yansımaları buldukları “Yankı Odaları”nda bilgi almaları değil, aldıkları bilginin niteliği hakkındaki yargıları da duygusal siyasal kutuplaşmaya yol açan faktörlerden biri. Araştırma çalışmasına katılanların %60'ı en az bir tür yanlış bilgi/Yalan Haber ile karşı karşıya kaldığını belirtiyor. Ancak hangi bilgi kaynaklarının daha fazla yanlış bilgi/Yalan Haber yaydığı konusunda da parti taraftarları arasında kayda değer farklar bulunuyor.

- CHP'lilerin %25'i Hükümet yanlılarının kullandığı Facebook ve Twitter gibi sosyal medya kanallarında yanlış bilgiyle karşılaştığını söylüyor. Bu oran İYİ Parti ve HDP taraftarları arasında %20.
- CHP'lilerin %24'ü yanlış bilgiyle hükümet yanlısı televizyon ve gazetelerde karşılaştığını söylüyor, bu oran HDP ve İYİ Parti taraftarları arasında sırasıyla %23 ve %21.
- AK Parti taraftarlarının %23'ü muhalefet taraftarlarının kullandığı sosyal medya araçlarında yanlış bilgiyle karşılaştığı kanısında, bu yanıtı veren MHP'lilerin oranı %20.
- Muhalefet yanlısı televizyon ve gazetelerde yanlış haber ile karşılaştığını söyleyen AK Partililerin oranı %19. MHP'liler arasında bu oran %10.
- İYİ Parti taraftarlarının %28'i ve MHP taraftarlarının %27'si yalan haber ile her bilgi kanalında karşılaştığını söylerken; bu yanıtı veren AK Parti, CHP ve HDP taraftarlarının oranıysa %20 civarında.

Sosyal medya araçlarının da Yankı Odaları sorununa bir çözüm olmadığı görülüyor. Görüşülen kişiler arasında Twitter hesabı olanların %10'u Twitter'ı; Facebook hesabı olanların %7'si Facebook'u siyasal konularda görüş paylaşmak için sık sık kullandıklarını söylüyorlar. Öte yandan Twitter kullanıcılarının %78'inin takip ettiklerinin; Facebook kullanıcılarının %74'ünün Facebook'taki arkadaşlarının siyasal görüşlerinin kendilerinin görüşleriyle uyumlu olduğunu söylemesi, sosyal medyanın da bir tür Yankı Odası oluşturduğunu gösteriyor.

Farklı Parti Taraftarları, Farklı Dünyalarda Yaşasalar da Kaygıda Ortaklaşıyorlar

Farklı bilgi kaynaklarından beslenmek, kendi sesinin yankısını duyabileceği “Yankı Odaları”ndan çıkamamak ve azınlıkta kalan görüşleri duyamamak; bireylerin gerçeklik algılarında da farklılaşma olduğunu gösteriyor. Ancak araştırma bulguları birçok konuda oldukça yüksek düzeyde bir kaygının da olduğuna işaret ediyor. Beklenebileceği üzere “ülkemizde can ve mal kaybına yol açacak büyük bir deprem yaşanması”na dair kaygı katılımcıların %94'ünün ve “salgın hastalıklar” %93'ünün paylaştığı, tüm parti taraftarları için ortak bir endişe durumu. Benzer bir biçimde, “ekonomik kriz”; “kendisinin ya da aileden birisinin işsiz kalması”; “çocuklarının hak ettikleri kadar iyi bir eğitim alamaması” ve “terör saldırısı” %90 oranında ortak kaygıyı yansıtan başlıklar. Bunu sırasıyla “ifade özgürlüğünün kısıtlanması” ve “mahkemelerin bağımsızlığının sona ermesi” (%87); “Ortadoğu ya da Kafkaslarda birçok ülkenin dâhil olacağı bir savaş çıkması” (%85) takip ediyor. Oranların düşüşü ile birlikte parti taraftarları arasında farklar oluşmaya başlıyor. Örneğin; “mahkemelerin bağımsızlığının sona ermesi” AK Parti taraftarları arasında %77 oranında belirtilirken; CHP, HDP ve İYİ Parti taraftarlarında bu oran %92.

İşsizlik (%50), fiyat artışları (%47) ve Koronavirüs salgını (%27) ülkenin en önde gelen sorunları olarak görülüyor. Ancak farklı parti taraftarlarının bu konuda da görüşlerinde farklılaşma olduğu ortada.

- İşsizlik ve fiyat artışları hemen hemen bütün parti taraftarlarında benzer oranlarda belirtilmişken; AK Parti taraftarları için Koronavirüs salgını ve terör diğer konulara ve diğer parti taraftarlarına göre daha sık belirtilmiş.
- İYİ Parti taraftarları için Suriyeli mülteciler, kadınların/gençlerin sorunları, eğitim ve siyasetçiler önde gelen sorunlar arasında daha fazla yer almış.
- CHP taraftarları daha çok işsizlik ve fiyat artışlarına odaklanmışlar, bu konulara fakirlik de eklenebilir.
- Güneydoğu/Kürt Sorunu ise HDP taraftarları arasında ön plana çıkan bir sorun olarak görülüyor.

Farklı dünya temsillerine sahip olmak, aslında nesnel olduğu düşünülen ekonomik konularda da algıların farklı parti taraftarları arasında farklılaşmasına yol açıyor:

- AK Parti taraftarlarının %57'si, MHP taraftarlarının %37'si ülkenin iyi bir yolda gittiği kanısında. Bu oran HDP'liler arasında %5, CHP'liler arasında %10.
- AK Parti taraftarlarının %29'u ülkenin, %27'si ailelerinin ekonomik durumunun 5 yıl öncesine kıyasla daha iyi olacağını söylüyor. CHP, İYİ Parti ve HDP taraftarları arasında bu oran %4-5 diliminde.
- Gelecek bir yıl düşünüldüğünde AK Partililerin %44'ü ülkenin, %39'u ailelerinin ekonomik durumunun daha iyiye gideceğini düşünüyorlar. Bu iyimserlik CHP, İYİ Parti ve HDP taraftarları arasında %6-7 civarında.
- MHP taraftarlarının %18'i ülkenin ve ailelerinin ekonomik durumunun 5 yıl öncesine kıyasla daha iyi olacağını; %23'ü de ülkenin ve ailenin ekonomik durumunun önümüzdeki 1 yıl içerisinde daha iyiye gideceğini düşünüyorlar.

Temel siyasal konularda da parti taraftarları arasında kayda değer görüş farklılıkları olduğunu görüyoruz.

- AK Partililerin %71'i ve MHP'lilerin %51'i muhalefet partilerinin denetlemedesinin hükümetin işleyişini yavaşlattığı kanısında. CHP taraftarlarının %91'i, HDP taraftarlarının %82'si ve İYİ Parti taraftarlarının %87'si iktidarın mutlaka diğer partiler tarafından denetlenmesi gerektiğini savunuyor.
- AK Parti taraftarlarının %76'sı ve MHP'lilerin %53'ü Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ülkenin geleceği için daha iyi olduğunu söylüyor. CHP taraftarlarının %90'ı, HDP taraftarlarının %77'si ve İYİ Parti taraftarlarının %81'i bu görüşün tam tersini savunuyorlar.
- AK Parti taraftarlarının %78'i ve MHP'lilerin %76'sı Gezi eylemlerinin dış güçlerin desteklediği bir eylem olduğunu düşünürken; CHP taraftarlarının %75'i bu eylemleri barışçıl gösteriler olarak görüyorlar.
- AK Parti taraftarlarının %77'si ve MHP taraftarlarının %60'ı Türkiye'de seçimlerin adil ve şeffaf bir şekilde yürütüldüğü kanısında. HDP taraftarlarının %90'ı, CHP taraftarlarının %80'i ve İYİ Parti taraftarlarının %69'u bu görüşe katılmıyor.

- Söz konusu siyasal görüşlerin yönetimde temsili olduğunda AK Parti taraftarlarının %80'i ve MHP taraftarlarının %63'ü görüşlerinin ülke yönetimine “doğru” bir şekilde yansıdığı görüşüne katılıyor. Bu görüşe katılmayanların oranı HDP taraftarlarında %88, CHP taraftarlarında %82 ve İYİ Parti taraftarlarında %70.

Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığında Uzlaşma Var, Ancak Sorumlunun Kim Olduğu Farklı Şekilde Yanıtlanıyor

Görüşülen kişilerin yarısı geçtiğimiz yaz gündeme gelen İstanbul Sözleşmesi'yle ilgili tartışmalardan haberdar olmadığını söylüyor. Bu oran CHP taraftarlarında %35, AK Parti taraftarlarında %50 olmak üzere değişiyor.

İstanbul Sözleşmesi'nin içeriğine dair bir tanım verilip, bu sözleşmeden imzanın çekilmesi durumunda kadına yönelik şiddetin artacağına dair görüşe katılıp katılmadığı sorulduğunda:

- AK Partililerin %37'si bu soruya yanıt vermemeyi tercih ederken %32'si “etkisi olmaz” yanıtı veriyor.
- CHP'lilerin %62'si ve İYİ Partililerin %60'sı bu durumda kadına yönelik şiddetin artacağı görüşünde. Her iki parti taraftarlarında da %20'lik bir kesim bu soruya yanıt vermemeyi tercih ediyor.
- MHP'lilerin %32'si bu konuda görüş belirtmezken, %33'lük bir kesimse etkisi olmayacağı görüşünü belirtiyor.
- HDP'liler arasında bir görüş belirtmeyenlerin oranı %28 ve bu durumda kadına yönelik şiddetin artacağını söyleyenlerin oranı %48.

Görüşülen kişilerin %88'i Türkiye'de kadına yönelik şiddetin yaygın olduğu görüşünde, bu açıdan bir ortaklık olduğu söylenebilir. Kadına yönelik şiddetin azaltılması konusunda kime sorumluluk düştüğü yanıtlarında parti tarafları farklı görüşler sergiliyor:

- HDP (%85), CHP (%74) ve İYİ Parti (%77) için sorumluluk hükümette. AK Parti ve MHP taraftarlarında %60'lık bir kesim hükümeti sorumlu olarak görenler arasında.
- AK Parti (%57), MHP (%55) ve İYİ Parti (%50) taraftarları aileyi de sorumlu olarak görüyorlar.
- CHP'lilerin %35'i ve MHP'lilerin %28'i eğitim sistemini sorumlu tutuyor.

Sorumluluk sahibi olan kurumun üstüne düşeni yapıp yapmadığı konusunda da önemli farklar görüyoruz:

- AK Parti (%59) ve MHP (%44) taraftarları kadına yönelik şiddetin azaltılması konusunda sorumlunun üstüne düşeni yaptığı görüşünde.
- HDP (%86), CHP (%85) ve İYİ Parti (%82) taraftarlarına göreyse sorumlular üzerlerine düşeni yapmıyorlar.

Parti Taraftarları Arasında Değer Farklılıkları da Var

Araştırma çalışması, bazı değerler açısından da parti taraftarları arasında önemli farklılıklar olduğunu gösteriyor.

- AK Parti taraftarlarının %85'i ve MHP taraftarlarının %77'si ilköğretimde din öğretiminin zorunlu olması gerektiği görüşünde. Bu oran diğer partiler arasında %60 ve %50 arasında değişiyor.
- AK Parti taraftarlarının %71'i "bilim ile çelişse de din her zaman doğrudur" görüşüne katılıyorlar, bu oran MHP taraftarları arasında %51 ve CHP taraftarları arasında %31.
- "Anne çalışırsa, çocuklar bundan zarar görür" önermesine katılanların oranı AK Parti taraftarları arasında %61. İYİ Parti taraftarları arasında bu oran %39, CHP taraftarları arasında %35.
- AK Parti taraftarlarının %62'si "bir insan dindarsa, ahlaklı da olur" görüşüne katılıyor. Bu oran CHP taraftarları arasında %27.
- AK Partililerin %57'si ülkede iş sıkıntısı varsa erkeklere öncelik verilmesi gerektiği kanısındayken, bu görüşe katılanların oranı İYİ Parti ve CHP taraftarları arasında %31.
- CHP taraftarlarının %51'i ilköğretimde Evrim Kuramı'nın öğretilmesi gerektiğini savunurken, bu oran AK Parti taraftarları arasında %33.

Ekonominin nasıl işlemesi ve hükümetin ne tür sorumluluklar sahibi olması gerektiği konusunda da farklı parti taraftarları arasında farklılıklar olduğunu görüyoruz.

- AK Parti, MHP ve İYİ Parti taraftarlarının %66'sı ekonomik farklılıkların insanları çalışmaya teşvik edeceği görüşüne katılıyorlar.
- CHP ve HDP taraftarları arasında bu oran %56.
- Öte yandan adil bir toplumda insanlar arasındaki yaşam standartlarındaki farkın az olması gerektiği konusunda bir uzlaşma olduğu söylenebilir.

Araştırma çalışmasına katılanların %22'si önümüzdeki dönemde Türkiye dışında bir ülkeye taşınmak istediğini belirtiyor. Öte yandan bu oran HDP taraftarları arasında %44 ve CHP taraftarları arasında %31. AK Parti taraftarlarının %9'u ve MHP taraftarlarının %14'ü bu soruya olumlu yanıt vermişler. Ülkede iş olanaklarının sınırlı olması (%64), ülkede geleceğini görememek (%26) ve bireysel özgürlüklerin sınırlı olması (%26) görüşülen kişileri yurtdışında yerleşmeye iten faktörler arasında.

Dış Politika Algıları

Bütün bu görüş ve değer farklılıklarına karşın, özellikle dış politika konusunda ortaklıklar bulunuyor.

- Türkiye'nin en büyük dostu olarak Azerbaycan (%49) görülüyor, HDP haricinde bütün parti taraftarlarında bu yanıt %40'ın üzerinde verilmiş; MHP taraftarları arasında %64 ve AK Parti taraftarları arasında %55.
- İkinci sırada Rusya (%11) belirtmişken, "hiçbiri" yanıtı verenlerin oranı %8.
- Türkiye'ye en büyük tehdit oluşturan ülke sorulduğunda araştırma çalışmasına katılanların %48'i bu soruya ABD yanıtı vermiş, HDP (%39) haricinde bu konuda siyasi parti taraftarları arasında anlamlı bir fark yok.

- İkinci sırada %12 ile İsrail gelirken, bu konuda da farklı parti taraftarları arasında fark olmadığını söyleyebiliriz.

Uluslararası düzenin nasıl yürümesi gerektiği konusunda da parti tarafları arasında bazı farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz:

- AK Parti (%64) ve MHP (%71) taraftarları Türkiye'nin uluslararası alanda çıkarlarını korumak için gerekirse silahlı güç kullanabileceği görüşündeler. Bu oran CHP ve HDP taraftarları arasında %36.
- MHP taraftarlarının %51'i ve AK Parti taraftarlarının %43'ü barışı güvence altına almanın en iyi yolunun askeri güç olduğunu düşünüyor. CHP taraftarları ve İYİ Parti taraftarlarının %70 oranında müzakerelerin daha iyi bir yöntem olduğu görüşü taşıdığını görüyoruz.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üye olma konusunda yapılacak bir referandum için ise MHP taraftarları %50 oranında ve AK Parti taraftarları %42 oranında “hayır” diyeceklerini belirtirken, İYİ Parti taraftarları % 52; HDP'liler %62 ve CHP taraftarları %65 oranında “evet” yanıtı vereceklerini söylüyor. AK Parti taraftarları ve MHP taraftarları arasında “evet” diyeceklerin oranı ise sırasıyla %43 ve %35.

Farklı parti taraftarları arasında ortaklık oluşturan bir başka konu da Batılı ülkelerin Türkiye'yi bölme çabasında olduğu yönündeki inancı temsil eden Sevr Sendromu. Görüşülen kişilerin:

- %79'u Avrupalı ülkelerin PKK gibi bölücü örgütleri desteklediğini;
- %79'u Avrupa ülkelerinin Türkiye'yi bölme çabası içinde olduğunu;
- %67'si “Haçlı Ruhü” kavramının hâlâ geçerli olduğunu;
- %64'ünün reformların “kapitülasyonlardan farksız” olduğunu;
- %64'ünün Batılılaşma çabalarının taklitçilikten ileri gitmediğini;
- %58'inin Türkiye'den talep edilenlerin Sevr Antlaşmasında talep edilenlerden farksız olduğunu düşündüğünü öğreniyoruz.

Bu sorulara verilen yanıtlardan yola çıkarak hesaplanan Sevr Sendromu endeksininse bütün partilerde 1-4 arasında değişen bir cetvelde 3 civarında bir değere sahip olduğunu, AK Parti ve MHP taraftarları arasında 3.5'e yaklaştığını görüyoruz. Bu da Sevr Sendromunun nasıl bir ortaklık oluşturduğunu gösteriyor.

Koronavirüs İle Mücadele

Ülkemizi kökten bir şekilde etkileyen Koronavirüs salgınının siyasal kutuplaşmaya ne kadar etki yaptığı da araştırma çalışmasının odaklandığı konulardan biri. Öncelikle Koronavirüs konusunda alınan tedbirler sorulduğunda görüşülenlerin büyük bir kısmı alınan tedbirlere uyduklarını belirtiyorlar, bu konuda %80 ile %90 arasında olumlu yanıtlar alınmış. Koronavirüs konusunda alınan tedbirlere uyum konusunda hesaplanan endeks, farklı parti taraftarları arasında bu konuda bir fark olmadığını gösteriyor. Diğer ülkelerden farklı olarak bu konuda partizan bir farklılaşma olmadığını söyleyebiliriz.

Öte yandan farklı parti taraftarlarının Koronavirüs konusunda farklı bilgi kaynaklarına güvendiğini görmekteyiz. AK Parti ve MHP taraftarları Sağlık Bakanlığı'nın açıklamalarına güvendiklerini belirtirken; CHP taraftarları Dünya Sağlık Örgütü, Türkiye Tabipler Birliği ve tanıdıkları uzmanların açıklamalarına daha fazla güvendiklerini belirtiyorlar.

Bu proje Marshall Fonu (GMF) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (BİLGİ-Göç) tarafından İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) finansal desteği ile gerçekleştirilmektedir. Proje kapsamında üretilen malzeme, bilgi ve görüşler SIDA'nın görüş ve tutumu olarak yansıtılamaz.